

ПОЛИТИЧЕСКИ ИНТЕРЕСИ И ПОЛИТИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ

Блага Благоева¹
e-mail: blagablagoeva@abv.bg

Резюме

В статията се разглеждат някои методологически въпроси при изследване на интересите и ценностите във философската и политологична литература. Прави се преглед на разбиранията за същността и особеностите на интересите и ценностите. Търси се отговор на въпроса за актуалното им разбиране. Специален акцент се поставя на проблема за спецификите на политическите интереси и ценности и тяхната роля в политическия процес.

Ключови думи: интерес, ценност, политически интереси, политически ценности

JEL: F5, H5

Увод

Същността, значението и ролята на интересите и ценностите са сред значимите проблеми на политическата теория. Акцентът в съществуващите анализи е поставен върху търсене на отговор на въпросите „Как и доколко интересите и/или ценностите определят политическия избор и поведение?“; „Субективни или обективни са интересите и ценностите?“; „Какъв (какви) е (са) механизмът (механизмите) на тяхното действие в политическата система?“ и т.н.

Целта на статията е, чрез анализ на основни методологически аспекти при изследване на интересите и ценностите във философската и политологична литература, да се определят същността и особеностите на политическите интереси и ценности.

В статията се разглеждат следните *основни въпроси*:

- Как се разглеждат интересът и ценността в историческото развитие на философската и политологична литература;
- Кой са основните изследователски полета на анализи;
- Кой са основните подходи към интереса и ценността;
- Каква е същността и кои са спецификите на политическите интереси и ценности;

¹ Доцент, доктор по философия, катедра „Политология“, факултет „Международна икономика и политика“, УНСС

- Каква е ролята на политическите интереси и ценности в политическия процес.

Главната *задача*, която статията си поставя е, чрез преглед на основни научни изследвания, да се определи същността на политическия интерес и на политическите ценности.

Избраната *методология* е съобразена с основната изследователска цел и се представя от: теоретичен анализ на различни изследвания на интересите и ценностите и политологичен анализ на двете категории от гл.т. на ролята им в политическия процес.

Изследователската цел, която си поставя статията я *ограничава* само до теоретичен анализ на научни изследвания и не прави емпирични проверки на достигнатите изводи.

Политическите интереси

Както в научната литература, така и на равнището на масовото съзнание преобладава мнението, че активността на човека има своите корени/основания в интересите и потребностите. Широко известна е мисълта на Хегел, че „нищо не се осъществява без интерес“ и че „дадено действие е цел на субекта, но то е също така негова дейност, която осъществява тази цел; ... т.е. благодарение на неговия интерес се осъществява действието изобщо“ (Хегел, 1998, с. 318). В същата тематична насоченост е и мисълта на М. Вебер – „Интересите (материални и идеални), а не идеите, непосредствено ръководят човешките действия“ (Вебер, 1996, с. 162).

Най-голям теоретичен принос за дефинирането и осмислянето на ролята на интереса безспорно има икономическата теория (и преди всичко Адам Смит). Смит и неговите последователи правят интереса основен когнитивен инструмент на икономическото познание – поведението на човека като „хомо икономикус“ се обяснява с икономическия интерес. Последващите изследвания на други интереси – социални и/или лични – търпят пряко или косвено влиянието на икономическата теория.

Политическите интереси, макар и достатъчно експлоатирани като тема в теорията, продължават да бъдат актуален и сложен теоретичен проблем.

Изследователски полета на политическия интерес

Политическите интереси се разглеждат в научната литература не самоцелно, а в различни *тематично-съдържателни контекста*. Главните сред тях са:

1. При определяне на политиката

Независимо от огромното многообразие на определения за политиката в историята на политическата мисъл, от гл. т. на *релацията политика-интерес*, отговорите на въпроса „Що е политика?“ може да се сведат до два основни²:

Първият отговор е свързан с разбирането, че *политиката е борба за власт*; „политиката е процес на налагане на частен интерес като всеобщ“, т.е. целта на политиката е чрез различни средства и механизми, определен частен интерес да се представи и наложи в обществото като всеобщ. Това е линията, представена от Н. Макиавели и неговото разбиране за политиката като прагматична сфера, изчистена от морални критерии и добродетели; сфера, в която делата се оценяват по успеха и победата, без значение на използваните средства. Следователно за Макиавели интересите (на владетеля) са (трябва да бъдат) водещи в политическото действие (Макиавели, 1985, с. 77). Тази линия е продължена от Т. Хобс, според когото в политиката няма абстрактни добро и зло, а тяхното съдържание се определя от конкретния човешки интерес – добро е онова, което е обект на „човешки апетити и желания“, зло – онова, което е обект на „омраза или отвращение“. Главна цел на човека е да притежава мощ, защото тя е средството за получаване на конкретно желано благо. Следователно за мислителя политиката (политическата власт) е благо, увеличаващо мощта на човека, благо, към което той трябва да се стреми (Хобс, 1970, с. 17-70). Най-мощно и директно, обаче, първият отговор на въпроса за същността на политиката е представен в марксистката теория. Според марксизма политиката е борба за власт и надмощие на една класа над друга – историята на всяко общество е „история на класови борби“; „свободен и роб, патриций и плебей, феодал и крепостен“ са водили постоянна и непрекъсната „ту скрита, ту открита борба... която винаги е завършвала с революционно преобразуване на цялото общество или с обща гибел на борещите се класи“ (Маркс, Енгелс, 1999, с. 25). В основата на тази борба са различните начини на производство, определящи различни интереси и основаващи се на противоречието „производителни сили – производствени отношения“. Още по-категорична е позицията на Вл. Улянов (Ленин), който заявява, че „политиката е борба, борба и пак борба, в която потиснатата класа трябва да бъде способна да смаже неизбежната отчаяна съпротива на потискащата класа, за да добие власт, която не се дели с никого“ (Ленин, 1982, с. 25). Властта не се дели, защото интересите на борещите се класи са категорично антагонистични. В посочената парадигма е и класическият отговор на К. Шмит за основния въпрос

² Идеята за това обобщение е заимствана от Малинов (2006, с. 115).

на политиката и границите на политическото: както „в областта на морала пределните разграничения са между добро и зло, в естетиката между красиво и грозно, в икономиката между печеливши и непечеливши“, така в политиката основното разграничение е опозицията „свой – враг“ (Шмит, 2008, с. 27). Зад „свой“ и „враг“ стои колективна (и политическа) идентификация, основаваща се на противоположни интереси. Политическото според Шмит не е задължително война между групите, представящи „своя“ и „врага“, а е състояние на враждебност и противопоставяне. Следователно политиката е противопоставяне и борба.

Вторият отговор на въпроса за политиката, е свързан с разбирането, че *политиката е дейност за постигане на общото благо*, изкуството на справедливо управление, т.е. *целта на политиката е осъществяване на общия (обществения) интерес*. Корените на посочения подход могат да се търсят още в Античността, в теориите на Платон и Аристотел (целта на политиката е не да направи щастлива една част от народа, а да направи щастливи всички граждани – Платон; политическата власт е власт на свободни и равноправни граждани, политиката е възможност за публични действия на свободни хора – Аристотел) (Платон, 1990, с. 380; Аристотел, 1984, с. 296). Защита на посочения възглед намираме и в Новото време, в политическата теория на Дж. Лок. Според Лок по природа хората са равни, свободни и независими (те притежават естествени права – право на свобода, право на живот и право на собственост). Никой не може да бъде принудително подчинен на политическата власт без да е дал за това предварителното си съгласие (така възниква държавата след предварително споразумение между хората в те хен общ интерес): „Под политическа власт разбирам правото да се създават закони..., като всичко това се върши единствено заради публичното благо“ (Лок, 1996, с. 196). На публичното благо (общия интерес) са подчинени и законите и изпълнителната власт, и управлението въобще. Подобни възгледи излага и „бащата“ на консервативното политическо мислене Ед. Бърк. Според него държавата (политиката) трябва да има за цел не „задоволяването на временни прищевки на някои граждани, в чиито ръце се е оказала властта“ (частните интереси), а „общото благо“ на всички (общия интерес). От тук Бърк разглежда политиката като „съдружничество и партньорство“, основано на съществуващите традиции и се противопоставя на възгледите и практиките на Френската революция от 1789 г. На мисленето и действието на френските революционери Бърк противопоставя идеята си за необходимостта от съгласуване на интереси, на компромис в името на запазване на древните морални традиции, което е в общ интерес (Бърк, 1999). Посоченото разбиране за политиката намира и своите съвременни привърженици в лицето на М. Оукшот, Х. Арендт и др.

В обобщение до тук, може да се направи извода, че интересите са водеща тема при анализ и определяне на политиката, независимо как се конкретизира интересът – дали като частен или като обществен.

2. При анализите на властта

Проблемът за интересите намира своя задължителна интерпретация и при анализ на властта като социален феномен в най-общ план и на политическата власт, в частност. От гледна точка на проблема „власт – интерес“ и с голяма степен на условност, ще обобщим съществуващите възгледи в научната литература до *два основни*. От една страна, властта се определя във връзка (пряка или косвена) с интересите; от друга – дефинирането на властта се осъществява чрез ценностите. Като правило двата подхода се противопоставят. Първата линия е представена от теориите на марксизма (акцент върху обективните интереси); на Б. Ръсел (властта като възнамерявани резултати, а те са свързани с интереса); на Р. Дал (властта като възможност за вземане на решения; а политическата власт е свързана с превръщането на индивидуалните предпочитания в политически въпроси чрез вземане на решения); на представителите на т. нар. от Ст. Лукс „едно-, дву- и триизмерни възгледи за властта“, които наред с акцентите върху поведение, решения, конфликти, контрол, поставят ударение и върху „субективните интереси, схванати като политически предпочитания и разкриващи се при участието в политическия дневен ред“ и върху „субективните и реални интереси“ (Иванов, 2006, с. 34-35). Втората линия е представена от т. нар. ценностен подход към властта и политиката, чието начало е поставено от Х. Ласуел (главна тема на политиката и теорията за нея е разпределението на ценностите; а политическата власт има за своя ценностна основа самата власт) (Иванов, 2006, с. 39-43).

3. При анализите на мястото на „Аз-а“ в политиката

Изясняването на същността и ролята на интересите в политиката е свързано с (и зависимо от) интерпретациите на ролята на „Аз-а“ в политическия процес, т.е. от „установените отношения към идеята за „Аз-а“ като личност или субект“. Понятието за интереси трябва да насочва изследователското внимание към оценка за това, кое е най-добро за Аз-а. Споровете за същността на интересите са част от общите спорове за адекватното разбиране за Аз-а и ролята на общото благо в политиката. В този смисъл едно възможно определение за интерес може да звучи по следния начин: „Действието У е най-благоприятно за страната Х, ако когато се извърши то поддържа нужди-

те на X пред други изразени и възможни алтернативи“ (ЕПМ, 1997, с. 169-170). Посоченото определение обаче изисква да се даде отговор на въпроса как да се разбира „нуждата“ – дали като почувствано предразположение или като рационален избор. В политическата теория отговорите на този въпрос са различни при Хобс, Русо, Хегел, Маркс, Мил или Хабермас, например. Следователно разбирането на интересите не трябва да бъде извън контекста на конкретните политически теории и обикновено е свързано с проследяване на съотношението „индивидуален интерес – общо благо“, или „индивидуален – обществен интерес“. Различните политически мислители по различни начини анализират посоченото взаимоотношение. Според едни – приоритет трябва да се дава на индивидуалните интереси, а според други – на общото благо. Първата група е представена най-основно от възгледите на автори като Джон Ролс, Робърт Нозик, Роналд Дуоркин; а втората – от Чарлс Тейлър, Майкъл Тейлър, Майкъл Сандел, Аласдайър Макинтайър. Тук няма да подлагаме на анализ предимствата и недостатъците на посочените възгледи. Ще се ограничим до отбелязване на следното:

Първо, ако в обществото се отдава първенстваща роля на индивидуалните интереси, то по този начин се подкопават предварителните условия за неговото съществуване в далечна перспектива.

Второ, ако в обществото е популярна концепция за общото благо, отчитаща идентичността на Аз-а и начинът на живот, с който той се идентифицира; то концепцията за общото благо ще бъде рамката, в която индивидуалните интереси се определят и оценяват.

Трето, в индивидуалистичното общество икономическият растеж е предварително условие за добър живот; тогава в интерес на индивида е да подобрява нивото на своите доходи, но в границите на легитимните и легални възможности (в смисъла на Вебер).

Четвърто, в комуналното общество, индивидуалното преследване на богатството, не се концептуализира като интерес и за това не се ограничава; на преден план излизат граждански добродетели, подчинени на общото благо (около което има задължителен „консенсус“).

Пето, за да се формира Аз-ът като субект-носител на интереси, той трябва да се организира по определен начин. Организирането е резултат от политика, превръщаща го в агент на личен интерес и осъществяваща и поддържаща неговите интереси (това е логиката на Мишел Фуко и неговите последователи). В този контекст актуалните за интереса въпроси са тези, свързани с проблема за правата, отговорностите и ограниченията на Аз-а в политическата общност. Тук могат да се поставят и редица важни и конкретни въпроси като: Дали правата трябва да имат приоритет над интересите?; Дали реалните интереси трябва да имат приоритет над умозрителните?;

Дали концепцията за общото благо трябва да бъде общата рамка за ситуиране и оценка на индивидуалните интереси и т.н. (ЕПМ, 1997, с. 168-172).

Към същността на политическия интерес: някои обобщения

На основата на посоченото до тук, могат да се направят следните обобщения за същността на политическите интереси:

Първо, в специализираната литература съществуват различни *подходи* за определяне генезиса и същността на интереса: /1/ Според психологическия подход основа на интересите са човешката психология и съзнание; интересите са представени чрез чувствата, стремежите, желанията и настроенията на хората при удовлетворяване на техните потребности; /2/ Привържениците на обективния подход определят интереса като свързан с материалните условия на човешката дейност и го дефинират като изцяло обективен, несвързан със съзнанието и/или волята; /3/ Обективно-субективният подход търси генезиса и същността на интереса в единството на обективно и субективно: възникването и съдържанието на интереса са обусловени от обективните потребности на субектите на обществения процес. Следователно това, което е необходимо за функционирането и развитието на отделния човек, група, общество е предмет на техни интереси; осъзнаването на интереса води до избирателно-целенасочена дейност на съответния субект, с което на свой ред се подчертава субективността на интереса.

Според нас, може да се твърди, че политическите интереси имат *двойствена – обективно-субективна природа*. Обективна основа на интересите е актуалната социална и политическа ситуация. Абсолютизиране на тази основа намираме в материалистическото разбиране на историята от К. Маркс (общественото битие формира социалните и политически интереси). Нещо повече – подчертава се водещата роля на икономическите интереси, които определят политическите явления; абсолютизира се ролята на икономическите интереси в цялата система на социални фактори и противоречия, като се подчертава необходимостта от принудителност в политическите движения при налагане на нечий частен интерес за всеобщ. Субективната основа на интересите представлява осъзнаването на вътрешните потребности на човека, чието формиране се изследва от много мислители от Платон до Хегел.

Второ, според редица изследователи, предварително условие за изясняване на същността на интереса е неговото разграничаване от (и обвързаност с) потребностите. Потребността е свързана с липсата/недостига на нещо, необходимо за съществуването на субекта. Това, с което може да бъде удовлетворена тя, е предмет на удовлетворяване на потребността. Така съществуващата ориентация на съзнанието и усвояването на предмета на потреб-

ността се представя под формата на интерес. В тази линия на разсъждение трябва да се подчертае, че *потребността само обуславя активността на субекта; съдържанието на тази активност се определя от интереса*. Следователно, на основата на една и съща потребност може да се формират различни интереси (като съдържание, характер и насоченост) (Жукова, Краснова, 1997, с. 168-172).

Може да се обобщи, че интересът е отношение (осъзнато и заинтересовано) на един субект към обекта, който е средство за удовлетворяване на една или друга потребност на човек или общност. В това отношение винаги е налице съотнасянето на (1) потребност, (2) обект за нейното удовлетворяване, (3) социална среда и (4) начини за удовлетворяване на потребностите (Жукова, Краснова, 1997, с. 644).

Трето, *политическият интерес* е избирателно отношение на институционални и социални субекти на политиката към политическите процеси и явления. Той е вътрешно осъзнат мотив на политическото поведение, свързано с постигането на определени цели. Разбиран по този начин политическият интерес е субективен израз на обективно съществуващи политически отношения за реализация на социалните цели на политическите субекти. *Обект* на политическия интерес са: властта и властните отношения; механизмите и начините за осъществяване на властта; политическата дейност на партии, организации и движения. *Предмет* на политическия интерес е съвкупността от политически процеси, оценени от политическите субекти като полезни за постигане на определени цели. *Съдържанието* на политическия интерес се определя от обектите и целите на политическата дейност. Следователно, политическите интереси имат системен и сложен характер и могат да се класифицират по различни критерии: (1) по степен на общност (лични, групови, обществени); (2) по степен на осъзнатост (стихийни и осъзнати); (3) по степен на насоченост (вътрешно и външнополитически); (4) по характер на субекта-носител (национални, държавни, партийни); (5) по отношение към тенденциите на общественото развитие (прогресивни, реакционни) и др. (Жукова, Краснова, 1997, с. 645-646).

Четвърто, основните механизми за реализация на политическите интереси са: (1) политическото участие и (2) политическата дейност. Тези механизми осигуряват функционирането на политиката и политическия процес.

Политическите ценности

Ценностите като философски проблем

Да се определи същността на ценността изисква тя да се отличи/разграничи от всичко останало. „Другото на ценността – както пише Г. Фотев – е битието и нищото“. А отношението между ценност и битие е *par excellence* философски въпрос (Фотев, 2012, с. 12). Ето защо е необходимо първо да се разгледа въпросът за ценността като философски проблем.

Интересът към света на ценностите като проблем на философията достига своя връх през XX век. Интерпретацията на категорията „ценност“ обаче е твърде различна в различните философски направления: *психологическият* подход е представен от А. фон Майнонг и Дж. Сантаяна; *натуралистическата* аксиология – от Р. Б. Пери и Дж. Дюи; *социологическата* аксиология – от М. Вебер и Е. Дюркхайм; *логико-семантичен и семиотичен анализ* на ценностите правят Дж. Мур и Б. Ръсел, Л. Витгенщайн и А. Ричардс; *феноменологичната философия* на Ед. Хусерл, М. Шелер и Н. Хартман поставя акцент върху интенционалността на ценностното отношение; различни трактовки ценността получава в *екзистенциализма* на Ж. П. Сартр, А. Камю и М. Хайдегер; а в *теологически аспект* ценността е разкрита от Г. Марсел и Ж. Маритен.

Известно е, че във философията категорията „ценност“ се появява за пръв път и придобива широка известност чрез книгата на Фр. Ницше „Воля за власт“. Разбира се, категорията не възниква спонтанно, а има своите исторически корени в категорията „благо“, използвана още от Сократ, Платон и Аристотел. Античните мислители обаче изказват съждения за ценностите („благо“, „справедливост“, „красота“, „щастие“), разбирани като онтологически реалии; а не достигат до обобщаващата представа за ценността като такава.

През Средновековието в европейската философия и култура приоритетно място заема Вярата, за сметка на Разума. Религиозното съзнание, макар и форма на ценностното такова, не се осъзнава и не води до разработване на теория за ценностите.

Единна теория за ценностите не се разработва нито във философията на Възраждането (където се утвърждава земната природа на нравственото, естетическото, правното, политическото съзнание), нито във философията на XVII-XVIII век (където доминиращо място заема науката, опираща се на силата на Разума).

Разбира се най-голямо значение за философската теория на ценностите има етическото учение на Е. Кант. Макар Кант да не използва категорията „ценност“, той изследва нейното своеобразие, чрез анализ на „света на дъл-

жимото“ (впоследствие наричан „царство на ценностите“). При Кант „ценност“ и „оценка“ не са в каузално-обяснителни, а в телеологически връзки: разглеждат се „по цели“ и смисълът е отговор на въпроса „за какво?“, а не „защо?“. „Обектите“, „предметите“ не притежават смисъл; смисълът идва от субекта. Следователно, истината на „мисленето в ценности“ не е теоретически достоверна, а само регулативна (Кант, 1974, с. 82-84).

И тъй, еманципацията на теорията за ценностите изминава дълъг път. Път, започнал с творчеството на Х. Лотце (основател на учението за ценностите), преминал през философията на Ницше, на Х. Рикерт и др. и достигнал до философията на ХХ век. Без да се спираме на различните и многобройни приноси към развитието на аксиологията през ХХ век, предлагаме следното обобщение до тук: *Ценността като субект-обектно отношение, изразява спецификата на човешкото битие и по същество е философска категория.* Приемаме, че „ценностите са своеобразен смислов център на човешкото битие“; „особени конструкции, мисловни схеми, съществуващи в човешкото съзнание на базата на някаква битийност“ (Михалева, 2011, с. 58).

Следователно: (1) ценностите са идеални феномени и са резултат на антропната означаваща дейност; (2) ценностите се обективират в различни социокултурни реалности и стават открити за познание; тъкмо в процеса на предметяване те придобиват значимост за субекта; (3) природата на ценностите не е нито безусловно обективна, нито абсолютно субективна; тя е неразривно единство на субективност („битието на ценността“) и на обективност („ценността на битието“).

Политическите ценности: основни акценти

В политическата наука темата за политическите ценности не е разглеждана самостоятелно на теоретично равнище, а е поставена в контекста на анализ на съдържанието на конкретни политически ценности (свобода, равенство, справедливост, доверие и др.) в различни политически теории и идеологии и/или на анализ на оценките на общественото мнение за посочените ценности в различни общности (национални, регионални, групови).

В българската научна литература най-системен и задълбочен анализ на ценностите – социологически и аксиологически (по израза на автора), прави Георги Фотев в няколко свои изследвания (Фотев, 2012; Фотев, 2009; Фотев, 2006). Самостоятелен теоретичен анализ на политическите ценности не е правен.

В последните няколко десетилетия в европейската политическо-правна и философска литература е налице засилен интерес към проблемите и взаимоотношенията личност-общество-държава от гл.г. на социалните ценности.

Този своеобразен ренесанс се свързва преди всичко с „кризата на класическия либерализъм“, която води до многобройни философско-политически дискусии, намерили най-популярен израз в дискусията либерализъм-комунитаризъм. Без да напускат ценностното поле на свободата, неприкосновеността на индивидуалните права, толерантността, справедливостта и други социални ценности, либералните мислители преосмислят своите идеи.

При цялото разнообразие на философски идеи и направления, най-влиятелни в този контекст се явяват идеите на Дж. Роулс. Съвременният неолиберализъм следва по своеобразен начин идеите на Кант. Отличителна особеност на съвременното обосноваване на индивидуалните права е това, че то не е обвързано с конкретна представа за „достоеен начин на живот“ и „ценности“. Принципът за справедливост трябва да се основава не на конкретно тълкуване на това „що е благо“, а да задава структура на основните права и свободи, в рамките на която отделните индивиди получават възможност да реализират в своя живот, своята представа за „благо“. Така Роулс определя като основна задача на държавата – да поддържа справедливата социална структура и да не налага на своите граждани начин на живот и система от ценности. Това по своята същност е искане за своеобразна „неутралност“ на държавата. В същото време Роулс не само разработва принципа за примат на правото, но и развивайки кантовата етика, настоява върху необходимостта от автономия на правото, морала, политиката; без да се пренебрегват и техните взаимовръзки. Аксиологията на неолибералите носи ярко изразен антропоцентризъм и е основана на признаване на равното достойнство на ценностите и представите за смисъла и целите на живота на всеки човек.

Комунитаристите (М. Сендъл, Ч. Тейлър) опонират, апелирайки с аргументите на Хегел срещу Кант; поставят под съмнение изискването за примат на правото над „благо“ и представата за човека като свободен да избира ценности и цели. Според тях социалните връзки са не просто средство за достигане на индивидуалните цели, а преди всичко имат самостоятелна ценност.

И тъй, неолибералите се позовават на приоритета на правото, защитаващо достойнството и свободата на човека; а комунитаристите защитават примата на обществото като гарант за човешкото развитие. Припомнянето на горното считаме за важно, преди разглеждането на спецификата на политическите ценности, защото е илюстрация на „реалното битие“ на конкретни политически ценности.

Политическите ценности: някои обобщения и изводи

На основата на направения преглед на философската интерпретация на ценностите ще направим някои основни обобщения, отнасящи се до спецификата на политическите ценности.

Първо, политическите ценности са свързани с политическата власт и политическата система на обществото и са израз на особената роля на индивида като „хomo политикус“. Като цяло политическите ценности са свързани с идеите за справедливо и разумно обществено устройство и механизмите за неговото постигане и поддържане. Тъкмо заради това те са исторически променящи се и в този смисъл относителни. В същото време политическите ценности отразяват в синтезиран вид политическия опит на съответната социална общност.

Второ, съществува двупосочна връзка между политическите ценности и политическите институции в съвременното общество, защото политическото общество функционира посредством институциите на държавата и тези на гражданското общество. От една страна – институциите са отражение на ползващи се с легитимност ценности, а от друга – самите институции, поддържайки своята легитимност, осигуряват функционирането на определени политически ценности.

Трето, субектите-носител на политически ценности са многобройни и могат да бъдат условно диференцирани по различни критерии – общностни, партийни, индивидуално-граждански и др. Всички субекти на политическия процес се идентифицират чрез политически ценности и действат или за тяхното поддържане (ако ценностите са постигнати, т.е. фактически), или за тяхното постигане (когато те са желани, т.е. и реални).

Четвърто, политическите ценности са част от (и ядро/център на) всяка политическа идеология, която се характеризира с констелация от определени ценности. Общосподеляните ценности и политическите интереси определят партийни и идеологически предпочитания и принадлежности и осигуряват единство и ефективност на действията на различните субекти на политическия процес.

Пето, политическите ценности са в тясна връзка с икономическите ценности (макар съвременното демократично общество и правовата държава да се основават на принципа за автономия на политика и икономика) и имат корелации с етическите ценности. Но това са въпроси на връзките политика – икономика, политика – морал, които тук няма да бъдат анализирани.

Шесто, съществува многообразие и сложна вътрешно диференцирана система на политически ценности, но традиционно се приема, че водещи политически ценности на съвременността са: демокрация; политическо равенство;

свобода на политическото изразяване, на политически избор, на политическо организиране; партиен плурализъм; политически плурализъм; граждански контрол върху институциите на политическата и държавна власт.

Заключение

В заключение, направеният анализ позволява формулирането на следните основни изводи:

Първо, проблемите за интересите и ценностите и тяхната роля в социалната система е обект на анализи в различни обществени науки – от икономика и социология, през история и философия, до право и политически науки. Темата присъства и търси своите „решения“ и в различни исторически периоди; тя е основна и в различни политически идеологии.

Второ, на основата на направения анализ предлагаме следното разбиране на политическия интерес: „Политическият интерес е активно, селективно и целево насочено отношение на субектите на политическия процес (индивидуални и колективни, в това число и институционални) за утвърждаване, закрепване или промяна на ценена от тях политическа конфигурация, чрез използване и/или контролиране на политически властови ресурси.“³

Трето, в обобщение от анализа предлагаме следното разбиране за политическите ценности: Политическите ценности са идеални феномени (представи, идеи, вярвания), резултат на антропната означаваща политическа дейност на човека. Те се обективират в конкретни политически реалности и в процеса на своето опредметяване придобиват значимост за политическите субекти, с което се обяснява тяхната мотивираща сила в политическия процес. Политическите ценности са субект-обектни съотнасяния, изразяващи спецификата на политическото битие на човека.

Четвърто, независимо от многообразието на литература, проблемът за политическите интереси и ценности е актуален и днес и продължава да буди научното „любопитство“ на изследователите. Темата продължава да бъде предизвикателство за съвременните изследователи, защото е „ключ“ за анализ и осмисляне на актуалните политически реалности.

Използвана литература

Аристотел (1984). Сочинения, т. 4, Мисль, М. (Aristotel, 1984, Sochinenia, t.4, Misal, M.).

³ Предложената дефиниция е интерпретация за интереса по Фотев (2012, с. 185).

- Бърк, Ед. (1999). Размисли за революцията във Франция, в Консерватизмът, т. 1, Център за социални практики, НБУ, София. (Bark, Ed. 1999, Razmisli varhu revolutsiata vav Frantsia, v Konservatizmat, t. 1, NBU, Sofia).
- Вебер, М. (1996). Смисъл и ценност, съст. К. Коев, Критика и хуманизъм, София. (Veber, M. 1996, Smisal I tsennost, sast. K. Koev, Kritika I humanizam, Sofia).
- Енциклопедия на политическата мисъл (1997). Блекуел, ЦИД, София. (Entsiklopedia na politicheskata missal, 1997, Blekuel, TSID, Sofia).
- Иванов, Д. (2006). Интереси или ценности, в Двадесет години българска политология, УИ „Св. Кл. Охридски“, София. (Inanov, D. 2006, Interesi ili tsennosti, v Dvadeset godini balgarska politologia, UI “Sv. Kl. Ohridski”, Sofia).
- Кант, И. (1974). Основи на метафизиката на нравите, София. (Kant, I. 1974, Osnovi na metafizika na nravite, Sofia).
- Ленин, В. И. (1982). Събрани съчинения, т. 33, Партиздат, София. (Lenin, V. I. 1982, Sabrani sachinenia, t. 33, Partizdat, Sofia).
- Лок, Дж. (1996). Два трактата за управлението, ГАЛ-ИКО, София. (Lok, J. 1996, Dva traktata za upravlenieto, GAL-ИКО, Sofia).
- Малинов, Св. (2006). Що е политика?, в Двадесет години българска политология, УИ „Св. Кл. Охридски“, София. (Malinov, Sv. 2006, Shto e politika, v Dvadeset godini balgarska politologia, UI “Sv. Kl. Ohridski”, Sofia).
- Макиавели, Н. (1985). Избрани съчинения, Наука и изкуство. (Makiaveli, N. 1985, Izbrani sachinenia, Nauka I izkustvo).
- Маркс, К., Енгелс, Фр. (1999), Манифест на комунистическата партия, ГАЛ-ИКО, София. (Marks, K., Engels, Fr. 1999, Manifest na komunisticheskata partia, GAL-ИКО, Sofia).
- Михалева, Н. (2011). Ценностно и когнитивно в науката и културата, СТЕНО, Варна. (Mihaleva, N. 2011, Tsennostno i kognitivno v naukata i kulturata, STENO, Varna).
- Общая и прикладная политология: Учебное пособие (1997). под ред. В. И. Жукова, Б. И. Краснова, М., Изд-во “Союз“. (Obshtaya i prikladnaya politologia: Uchebnoe posobie 1997, pod red. V. I. Zhyukova, B. I. Krasnova, M., Izd-vo “Soyuz”).
- Платон (1990). Държавникът, в Диалози, т. 4, Наука и изкуство, София. (Platon, 1990, Durzhavnikat, v Dialozi, t. 4, Nauka i izkustvo, Sofia).
- Фотев, Г. (2012). Сфери на ценностите. Лекции по аксиология и социология на ценностите, НБУ, София. (Fotev, G. 2012, Sferi na tsennostite. Lektsii po aksiologia i sociologia na tsennostite, NBU, Sofia).

- Фотев, Г. (2006). Морал и политика. Смисълът на ценностите между природата и културата, СОНМ, София. (Fotev, G. 2006, Moral i politika. Smisalat na tsennostite mezhdu prirodata i kulturata, SONM, Sofia).
- Фотев, Г. (съставител) (2009). Европейските ценности в днешното българско общество, УИ „Св. Кл. Охридски“, София. (Fotev, G. (sastavitel), 2009, Evropeyskite tsennosti v dнешното balgarsko obshtestvo, UI „Sv. Kl. Ohridski“, Sofia).
- Хегел (1998). Енциклопедия на философските науки, т. III, Философия на духа, ЛИК, София. (Hegel 1998, Entsiklopedia na filosofskite nauki, t. III, Filosofia na duha, LIK, Sofia).
- Хобс, Т. (1970). Левиатан, или материя, форма и власт на църквата и гражданската държава, Наука и изкуство, София. (Hobs, T. 1970, Leviatan, ili materia, forma i vlast na tsurkvata i grazhdanskata darzhava, Nauka i izkustvo, Sofia).
- Шмит, К. (2008). Понятието за политическото, УИ „Св. Кл. Охридски“, София. (Shmidt, K. 2008, Ponyatiето za politicheskoto, UI “Sv. Kl. Ohridski”, Sofia).

POLITICAL INTERESTS AND POLITICAL VALUES: METHODOLOGICAL ASPECTS

Assoc. Prof. Blaga Blagoeva, PhD
Department of Political Science
Faculty of International Economics and Politics
University of National and World Economy
e-mail: blagablagoeva@abv.bg

Abstract

The article discusses some methodological issues in the study of interests and values in the philosophical and political science literature. An overview of the understanding of the nature and peculiarities of interests and values is made. An answer is sought to the question of their current understanding. Special emphasis is placed on the problem of the specifics of political interests and values and their role in the political process.

Key words: interest, value, political interests, political values

JEL: F5, H5